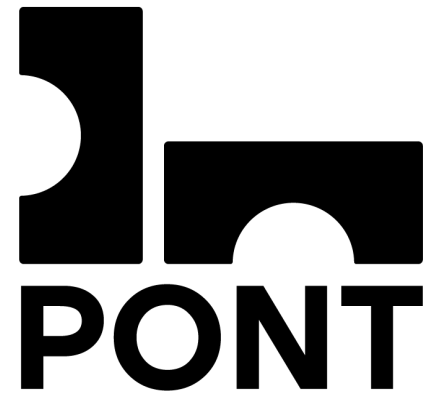

Water als kompas

Uitvraag -
19-05-2026

Hoe creëert een blikverbreding naar de wateropgaven juist toekomstperspectief voor agrarisch ondernemers en wat is er voor nodig van overheden om dit toekomstperspectief te realiseren?

Aanleiding

De transitie van het landelijk gebied vraagt om doorbraken op meerdere fronten: niet alleen op het boerenerf, maar ook in de beleids- en uitvoeringspraktijk van overheden en bedrijven. Waterschap Vallei en Veluwe werkt in het gebied van de Gelderse Vallei actief samen met boeren, provincie en gemeenten in een gebiedsaanpak en voert experimenten uit met bijvoorbeeld ecologisch slootbeheer, waterberging, waterkwaliteits- en natuurverbetering.

In het gebied wordt verkend en geleerd over de mogelijkheden om op een andere wijze landbouw te bedrijven, de gewaskeuze en bedrijfsvoering af te stemmen op natuurlijke grond en oppervlaktewaterstanden en -kwaliteit (ook in het nieuwe klimaat), waterkwaliteit te verbeteren, de natuur te herstellen en biodiversiteit te bevorderen. In de Gelderse Vallei speelt de landbouw een belangrijke rol om de waterhuishouding, waterkwaliteit, biodiversiteit, groen-blauwe dooradering en ruimtelijke kwaliteit verder te verbeteren en adaptief te maken voor de toenemende weersextremen. En niet in de laatste plaats is wederkerige verandering van de landbouw zelf nodig om de landbouw in het gebied zelf toekomstperspectief te geven en te laten floreren in het landelijk gebied van de Gelderse Vallei. Hoe kan een volhoudbare landbouwpraktijk zich met deze blikverbreding, goed verhouden tot deze waterinclusieve transitieopgaven voor de landbouw? Welk wenkend toekomstperspectief en nieuw samenspel ligt binnen handbereik van lokale agrarische bedrijven in de Gelderse Vallei?

Deze opgaven worden nog in beperkte mate meegenomen bij het verkennen van toekomstbestendige agrarische bedrijvigheid. In beleid vanuit verschillende domeinen (silo's) wordt door waterschappen, provincies en gemeenten doorgaans nog niet gestuurd op samenhang in oplossingen voor deze én andere opgaven die spelen in het landelijk gebied. Dit zorgt in de praktijk voor tegenstrijdigheden en spanningen die voor niemand écht werken. Met deze uitvraag verkent de coalitie hoe dit samenspel goed kan worden ingericht om de transformatieve kracht van lokale agrarische ondernemingen te benutten in het zoeken naar een doorbraak waarbij een florerende landbouw waterpositief is in dit gebied? Dus een positieve impact heeft op het natuurlijke water- en bodemsysteem en landschap in het nieuwe klimaat?

De opgave

Beleidsopgaven worden in Nederland vaak in 'silo's' ontwikkeld. Zo staat de mestwetgeving nog te los van de waterwetgeving (met teveel nutriënten in water als gevolg). Wateropgaven worden dan ook nog te beperkt of vrijblijvend in ogenschouw genomen als het gaat om de transformatie van het landelijk gebied, terwijl het verkennen van toekomstige activiteiten vanuit *meervoudigheid* juist kansen kan creëren voor agrarisch ondernemers.

Sterker nog door een beleidsmatige focus op een deel van de opgaven in het landelijk gebied, worden agrarisch ondernemers gestimuleerd om te investeren in maatregelen voor behoud van hun bestaande activiteiten op de korte termijn, terwijl dit op de lange termijn kan leiden tot onhoudbare bedrijvigheid gelet op de beleidsopgaven van andere domeinen en de toenemende weersextremen. Ga maar na, de opgaven voor water (tegengaan van droogte, voorkomen van watertekorten of overstromingsrisico's en zorgen voor voldoende waterkwaliteit) worden steeds urgenter en komen vroeg of laat ook dwingend op het pad van de ondernemers. Stel: je doet investeringen in het technisch terugdringen van stikstofuitstoot. Dan zul je die investeringen willen terug verdienen. Maar lukt dat wel als door de maatregelen die horen bij de watertransitie het opbrengend vermogen van je grond minder wordt?

Ondernemingen kunnen door een sectorale (in plaats van integrale) aanpak op de middellange termijn worden vastgezet (locked-in). Dit is maatschappelijk onwenselijk, maar bovenal problematisch en oneerlijk voor de agrariër. Het kost veel geld, inspanning en stress en biedt het boerenbedrijf weinig toekomstperspectief. Kan dat ook anders?

Dit brengt ons tot de volgende ontwerpvraag:

Kunnen we door de wateropgave integraal onderdeel te maken van alle opgaven die op agrarisch ondernemers afkomen, komen tot nieuwe voorstelbare en uitvoerbare toekomstperspectieven? En wat vragen deze perspectieven van de overheid en de samenleving?

- Wat betekent het (financieel, technisch, mentaal...) voor agrarisch ondernemers wanneer de wateropgaven (droogte, overstromingsrisico's, waterkwaliteit, watersysteem- en peilbeheer, groen blauwe dooradering, natuurvriendelijk onderhoud) integraal onderdeel worden van hun dagelijkse bedrijfsvoering? En landbouw dus praktisch waterpositief is in dit gebied?
- Wanneer we het totaal aan opgaven beschouwen, welke synergie, tegenstrijdigheden en rechtvaardigheidsdilemma's zien we dan terug vanuit het perspectief van de agrarisch ondernemer?
- Wat vraagt het van overheden om de kracht, kennis en wijsheid van koplopers in de landbouw- en watertransitie te benutten, zodanig dat het ook voor andere agrariërs mogelijk wordt om stappen te zetten met de grote water- en landbouwopgaven ermee geholpen worden.

Context

Publieke Ontwerp Coalitie Landelijk Gebied

Deze opdracht is een van de projecten binnen de Publieke Ontwerp Coalitie Landelijk Gebied. Onderdeel van deze coalitie zijn onder meer het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (RLI), de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), KWR en het programma voor de Publieke Ontwerppraktijk (PONT). Publieke Ontwerp Coalities zijn

een initiatief van het overheidsprogramma PONT. PONT ondersteunt publieke organisaties bij het effectief inzetten van een ontwerpende aanpak om beweging te brengen in complexe opgaven.

In Publieke Ontwerp Coalities werken publieke organisaties, maatschappelijke initiatieven en ontwerpers samen aan complexe maatschappelijke opgaven. Door ons te verenigen rondom één opgave verbinden we perspectieven en ontstaat ruimte om anders samen te werken. Met een ontwerpende aanpak verkennen we nieuwe oplossingsrichtingen, betrekken we degenen om wie het gaat en verbeelden we nieuwe mogelijkheden. Leren staat centraal: nieuwe kennis wordt direct toegepast in de praktijk en praktijkervaringen vinden hun weg naar beleid. Zo bouwen we stap voor stap aan systeemverandering.

Achtergrondinformatie

De volgende documenten raden we je aan om te lezen:

- [Werken aan transformatie](#)
- [Uitvoering aan zet](#)

Ontwerpruimte

- Focus van de opdracht is
  - Het ophalen, *verbeelden* en vormgeven van verwonderingen over de ervaringen en perspectieven van de agrarisch ondernemer t.a.v. bedreigingen, tegenstrijdigheden, onrechtvaardigheden, en kansen voor synergie wanneer wateropgaven onderdeel worden van de opgaven in het landelijke gebied.
  - Het ontwikkelen van nieuwe (conceptuele) perspectieven die ontstaan wanneer de watertransitie integraal onderdeel wordt van de grote opgaven in het landelijk gebied.
  - Het *betrekken* van overheden en *vormgeven* van een gesprek over het congruenter maken van beleidskaders of uitvoeringspraktijken bij het transformeren van het landelijk gebied o.b.v. de verhalen en ervaringen vanuit het perspectief van de agrariër.
- Gebiedsafbakening;
  - In overleg met het waterschap zal een aantal ondernemers worden benaderd in de Gelderse Vallei.
- Rollen in het traject
  - Waterschap Vallei en Veluwe – Romeo Neuteboom Spijker
    - is casuseigenaar aan en begeleidt ontwerpers naar de juiste stakeholders en contactpersonen
    - neemt een *transformatieve* houding aan ten aanzien door te reflecteren op hun eigen rol en aannames in de transitie

- borgt samen met KWR de resultaten in de organisatie
- KWR is een onderzoeksinstituut voor de watersector. Ze draagt kennis op het gebied van zoetwateropgaven en watersystemen, governance, watertransitie, rechtvaardigheid en ervaring met een [ontwerpende aanpak](#) – Fabi van Berkel is betrokken in het traject
  - Draagt bij aan het traject middels reflectie op de aanpak, aanreiken van kennis en inhoudelijke reflectie gedurende het traject
  - Draagt bij aan de borging van de resultaten bij Waterschap Vallei en Veluwe (en evt. andere betrokken partijen)
- PONT - André Schaminée is kwartiermaker namens de Publieke Ontwerp Coalitie Landelijk gebied. Hij heeft een uitgebreide praktijk in de transitie landelijk gebied en kan optreden als ontwerpend sparringpartner.

Wat verwachten we?

1. Wateropgaven als onderdeel van transitie landelijk gebied.

In samenwerking met het Waterschap en KWR wordt voor 1 of 2 cases (grondgebonden landbouwbedrijven) verdiept en tastbaar gemaakt wat het betekent om wateropgaven integraal onderdeel te maken van hun praktische bedrijfsvoering. Thema's als droogte, watertekorten, overstromingsrisico's, ruimtelijke kwaliteit, biodiversiteit en ook waterkwaliteit (belasting met nutriënten en andere stoffen) zijn onderdeel van de analyse. Onderdeel hiervan zijn belangrijke beleidskaders waar de ondernemers mee te maken hebben, of voorzienbaar mee te maken gaan hebben, en de ervaringen die zij hebben in hun initiatieven richting de toekomst (system-says-no ervaringen).

Er wordt ruimte gecreëerd om kansen voor (agrarische en andersoortige) bedrijvigheid op de lange termijn te concretiseren.

2. Verbeelding en vormgeven van de verhalen

De ontwerper wordt uitgenodigd om verwonderingen over bedreigingen, tegenstrijdigheden, onrechtvaardigheden en/of kansen voor synergie die agrarisch ondernemers ervaren te ontdekken en tastbaar te maken. Wat wordt er van een agrarisch ondernemer gevraagd? Wanneer is dit rechtvaardig? Welke dilemma's ervaren agrarisch ondernemers of betrokken ambtenaren van overheden of systeem spelers? Zijn er ook activiteiten mogelijk die kunnen bijdragen aan meerdere doelen?

3. Van system-says-no naar system-says-yes gesprek

Ontwerpers organiseren samen met het Waterschap en KWR één of meerdere system-says-yes gesprekken, waarbij we de brave space in gaan om samen met verschillende ambtenaren werkzaam bij verschillende overheden (waterschap, provincie, gemeente, ministerie) en beleidsdomeinen (water, landbouw en natuur) te verkennen wat er nodig is (institutionele & financiële kaders, werkwijzen, gedrag en/of ambtelijk vakmanschap) om agrarisch ondernemers beter te ondersteunen bij het transformeren meervoudige bedrijfsactiviteiten. Dit gebeurt of in het gebied, maar kan ook tijdens DDW of op andere locaties, zoals bij de ministeries.

Na dit traject beschikken de partijen in dit traject over inzichten uit de verdiepende reflectie, verhalen en concrete transformatieve voorstellen waarmee coalitiepartners, betrokken overheden en agrarisch ondernemers mee aan de slag kunnen.

NB: Het daadwerkelijk doorvertalen van de verbeelding of ontwerpvoorstellen naar expositie of andere presentatievormen is geen onderdeel van deze opdracht. Afhankelijk van het voorstel is hiervoor een aanvullend budget beschikbaar.

Wie zoeken we?

We zoeken een ontwerper, ontwerpbureau of consortium dat gezamenlijk beschikt over:

- ervaring en expertise in de (praktijkgerichte) landbouwtransitie en/of watertransitie en ervaring met directe gesprekken met agrarisch ondernemers
- het vermogen om verschillende kennis en inzichten uit verschillende domeinen of disciplines snel eigen te kunnen maken
- de analytische kwaliteiten om zich te kunnen verdiepen op de landbouw-, natuur- en wateropgaven op de percelen en omliggende gebied van de casusinbrengers in samenwerking met ambtenaren van het waterschap en KWR-onderzoeker
- kennis over rechtvaardigheid en ervaring met de analyse van waardenspanningen, synergie en tegenstrijdigheden is een pre
- het vermogen om verbinding te leggen tussen beleidsniveau en operationeel praktijkniveau
- het vermogen en de durf om op een unieke, sensitieve wijze gevoelige onderwerpen bespreekbaar kunnen maken en verbeelden in een politiek-sensitieve omgeving
- verbeeldingskracht om complexe en soms emotioneel beladen verhalen helder en sensitief over te brengen

Selectiecriteria

De selectie wordt gemaakt door Romeo Neuteboom Spijker (Waterschap Vallei en Veluwe), Fabi van Berkel (KWR) en André Schaminée (PONT) via een Hackathon. Voor meer informatie zie 'gunningsprocedure'.

Praktisch

Looptijd opdracht

De opdracht start in juni 2026 en loopt tot december 2026, en kent de volgende planning en ankerpunten.

- 15 juni 2026: Selectie en project start up via hackathon
- September 2026: Bijeenkomst met de Publieke Ontwerp Coalitie: bespreking van eerste inzichten.
- 22 oktober 2026: Dutch Design Week - Sessie met de Publieke Ontwerp Coalitie en mogelijkheid voor dialoog met breder publiek.
- December 2026: eindpresentatie aan coalitie en bestuurlijke vertegenwoordiging.

Gunningsprocedure

Partijen die interesse hebben in deze opdracht vragen we om een portfolio-pitch in te dienen via [dit formulier](#). Op basis van deze portfolio's nodigen we maximaal drie partijen uit voor een Hackathon¹: een intensief dagdeel waarin coalitiepartners en ontwerpers van de drie partijen samen een eerste stap zetten in het verkennen van het vraagstuk en het maken van een plan van aanpak. De beslissing met welke partij de coalitiepartners verdergaan wordt na de Hackathon genomen.

Let op: Dit soort vraagstukken zijn weerbarstig en complex. Dat vraagt om ontwerpers die daarmee om kunnen gaan. Daarom kiezen we hier voor een selectieproces dat wat anders is dan anders. Na een eerste selectieronde op basis van het portfolio selecteren we in de tweede selectieronde niet alleen op een plan van aanpak maar ook op de samenwerking en klik tijdens de Hackathon.

Publicatie opdracht:	18 mei 2026
Deadline portfolio-pitch:	26 mei 17.00 uur
Bekendmaking maximaal drie partijen:	05 juni 17.00 uur
Hackathon:	15 juni 09:00 - 12:00
Bekendmaking beslissing:	19 juni 2026

Portfolio-pitch

In de portfolio-pitch vragen we om een korte beschrijving van drie projecten uit het eigen portfolio die laten zien dat deze opdracht past bij de ervaring van de ontwerper, het bureau of de coalitie. Op basis van de portfolio-pitch kiezen we drie partijen die worden uitgenodigd voor de Hackathon.

Hackathon & plan van aanpak

We nodigen drie partijen uit om elk met twee ontwerpers aanwezig te zijn bij de Hackathon. Partijen die worden uitgenodigd ontvangen vooraf een informatiepakket met achtergronddocumenten en casusbeschrijvingen. Elk bureau bereidt zich er vervolgens op voor om tijdens de Hackathon een

---

¹ Traditionele vormen van inkopen sluiten niet altijd aan bij complexe maatschappelijke vraagstukken. Daarom ontwikkelt PONT een handreiking voor matchmaking bij een ontwerpende aanpak in het publieke domein. Bij deze opdracht experimenteren we bewust met een gunningsproces dat afwijkt van de gangbare aanbestedingspraktijk. De bevindingen dragen bij aan de ontwikkeling van de handreiking.

eerste lezing van de opgave te delen en een eerste versie van een plan van aanpak te presenteren: wat begrijp je, wat nog niet, welke aannames wil je toetsen?

De Hackathon bestaat uit 3 blokken:

- Blok 1: Elke partij deelt hun eerste lezing van de opgave (wat begrijp je, wat nog niet, welke aanname wil je toetsen). Coalitiepartners reageren kort.
- Blok 2: Elke partij werkt aan een eerste aanpak voor de opdracht. Ze kunnen daarvoor coalitiepartners bevragen en betrekken. Er is ruimte voor informele uitwisseling.
- Blok 3: Elke partij pitcht hun aanpak kort. Hoe willen ze deze opdracht aanpakken, hoe willen ze daarbij samenwerken met de partners, op welk resultaat sturen ze aan?

Plan van aanpak wordt uiterlijk op 15 juni (dezelfde dag) uiterlijk om 17.00 ingeleverd. In het plan van aanpak vragen we om een toelichting op de visie op de opdracht, de aanpak, de samenwerking, de planning en de begroting. Mogelijk dat hier nog punten aan worden toegevoegd na de eerste selectie.

Voor de voorbereiding en aanwezigheid bij de Hackathon en het maken van een plan van aanpak ontvangen partijen een vergoeding van €2.500,- exclusief btw. PONT heeft hiervoor een offerte en factuur nodig, die gelijktijdig kunnen worden opgestuurd. Meer informatie over dit soort praktische zaken volgt bij de uitnodiging voor de hackathon.

Selectie

De coalitiepartners selecteren enerzijds op samenwerkingsrelatie: hoe verhoudt een ontwerper zich tot wat nog niet bekend is, hoe luisteren ze naar de ervaringskennis van anderen, en hoe dragen ze bij aan het gezamenlijke denken. En anderzijds op de kwaliteit van het plan van aanpak.

Alle deelnemende partijen ontvangen binnen 4 dagen na de Hackathon bericht over de beslissing. Het is niet mogelijk om tegen deze beslissing bezwaar te maken. Indien je meedoet aan dit proces ga je hiermee akkoord.

Vergoeding

Voor deze opdracht is een budget beschikbaar van maximaal €50.000,- excl. btw. Dit bedrag is inclusief reiskosten en onkosten voor materialen.

Vragen

Vragen over de opdracht kunnen worden gesteld tijdens de Hackathon met de geselecteerde partijen. Heb je prangende vragen voor je je interesse kenbaar wilt maken of algemene vragen over deze uitvraag? Neem dan contact op met André Schaminée, kwartiermaker namens de Publieke Ontwerp Coalitie Landelijk Gebied via andre.schaminee@dutchdesignfoundation.com.